

Adalékok a Tanácsköztársaság megyei egészségpolitikájához

Nógrád megye a Tanácsköztársaság előtt az egészségügy területén is igen mostoha helyzetben volt. A Fényes Elek által szerkesztett „Magyarország Statisztikája” című 1842-ben megjelent könyvből kiderül, hogy 1839-ben az ausztriai nem magyar tartományokban 22 millió lakosra 4127 orvos jutott, Magyarország 12 millió 880 ezer lakosára 640, ebből Nógrád megye 181 ezer lakosára 2 orvos. 1850-ben a Nógrádi Császári és Királyi Megyehatóság kimutatása szerint a megyének már 7 orvosa van. 1900-ra ezek száma 50-re emelkedett.

A helyzetet jól jellemezhetjük ha a megyei adatokat összehasonlítjuk az országgal. Nógrád megyében a 7 éven aluli halálozások száma évtizedeken át 10–15⁰/₀-kal az országos fölött járt. Így volt ez Salgótarjánban is. Salgó-Tarján nagyközség halotti anyakönyvébe 1895. szeptember 30-tól 1896. szeptember 30-ig 395 halálesetet jegyeztek be. Ebből a hét éven aluli halottak száma 260, tehát 65,8⁰/₀. Az országos átlag 1895-ben 53⁰/₀ volt.

A 260 gyermekhalottból 250 bányász, gyárimunkás, kisiparos, cseléd, és földműves, tehát – az akkori szóhasználattal élve – az „alsóbb néposztály” gyermeke. A hétéven aluliak több mint kétharmada gyengeség, bélhurut, görcsök, tüdő- és mellhártyagyulladásban halt meg. A felnőttek halálozási okai között a tuberkolózis 28,8⁰/₀-kal szerepel.

A „ferencjózsefi boldog békeidők”-re a megdöbbentően nagy csecsemő- és gyermekhalálozás, az orvos és bábanélküliség jellemző. Ehhez járultak még a legkülönbözőbb járványok – leggyakrabban a „Rothadó Hideg” (febris putrida), a tífusz, kolera, kanyaró, vörheny – valamint a nemzet „elsatnyulása”. Mindezek természetesen kihatnak a sorozási eredményekre is; évtizedeken át jó eredménynek számított, ha az előállított sorkötelesek 29⁰/₀-a alkalmas minősítést nyert.

Több, a megyében élő orvos emelt szót vagy írt cikket a túrhetetlen állapotok megváltoztatása érdekében, sajnos nem sok eredménnyel. Dr. Mandel Ignác kórházi főorvos Balassagyarmaton 1912. november 24-én a Magyar Társadalomtudományi Társulat ülésén tartott előadást. Itt többek között elpanaszolta, hogy a közegészségügy iránt az érdeklődés nem nagy és azt a sajtó sem támogatja. Még az olyan neves orvos-írók cikkeit is, mint Grósz Emil és Schachter, csak rövidítve közlik. Orvosi dolgokról csak akkor írnak, amikor valami botrány adódik. Az állam vezető férfijaiban is kevés az érzék a közegészségügy iránt.

Az első világháború tovább súlyosbította a helyzetet. Alispáni jelentés szerint 1915-ben az ázsiai kolera rohamosan lépett fel Balassagyarmaton, Szécsényben, Losoncon, Salgótarjánban és Zagyvapálfalván, amelyet az ország északi-keleti vármegyéiből ideözönlött katonaság hurcolt be. Ugyanekkor az egészségügyi közszolgálat 22 orvos hadiszolgálatra való behívása folytán „sok kívánnivalót” (alispáni szóhasználat) hagyott hátra. Egész vidékek maradtak orvos nélkül. A Salgótarján–Hatvan-i vonal mentén, valamint az egész kékkői járásban

egyetlen orvos sem volt. Emiatt a szennai, kisterenyei és füleki orvosi körzetben ötödéves orvosnövendékeket alkalmaztak.

A katonaság, a frontközelből menekülők nagy mértékben terjesztették a nemibetegségeket is. A Nógrádi Hírlap 1916. évi 23-ik számában dr. Fischer Ármin rébsági járási főorvos „Harc a venereás betegségek ellen” című cikkét közli. Ebben a főorvos többek között a következőket írja: „... Jendrassik egyetemi tanár szavai szerint a most dúló véres európai háború ha a civilizációt nem is vitte előbbre, a szifilizációt igen... A vármegye lakossága 285 845. Átlagos számítások szerint ebből 25 000-nek van valamilyen venereás baja...” Ingyenes rendelés, kezelés ezek számára a megye területén ezidőben nem volt.

Ilyen közegészségügyi helyzetet „örökölve” kezdte meg a Tanácsköztársaság az évszázados lemaradás felszámolását.

A Forradalmi Kormányzótanács LXX. számú rendelete gondoskodott a kórházak, gyógyító-, rendelő- és gondozóintézetek, szanatóriumok köztulajdonba vételéről, helyi egészségügyi bizottságok választásáról és a kórházi ápolás ingyenességéről. 1919. május 6-án készült el a Munkaügyi és Népjóléti Népbizottság rendelete az állami kórházakban dolgozó orvosok fizetéséről. E szerint az al- és segédorvosok járandósága lakás- és bérpótlékkal együtt havi 1600 korona és családtagonként 100 korona pótlék. Adjunktosoké és főorvosoké havi 2000 korona és családtagonként 100 korona pótlék. Az orvosok állami alkalmazottak lettek, rendszeresen kapták fizetésüket és díjtalanul álltak a betegek rendelkezésére. Kötelezővé vált a betegsegélyző és a balesetbiztosítás minden dolgozó számára. A beteg munkás napi 5–20 korona bért kapott, a munkaképtelenek járadékát magasra emelték. A társ- és biztosítópénztárakat államosították, megszervezték a gyermekek üdültetését.

Nógrád vármegye Direktóriuma még külön is gondolt orvosaira. A megyei hivatalos lapban elrendelték, hogy az orvosokat az élelmszerért való sorbanállástól mentesíteni kell, hogy azok hivatásukat akadálytalanul folytathassák. Igazolvánnyal látták el őket és vöröskeresztes karszalaggal szabadon közlekedhettek.

A Munkaügyi és Népjóléti Népbizottság 42. számú rendelete alapján a tanítók segélyezés céljából összeírták a hadirokkantakat, a hadiözvegyeket és hadiárvékat, baleseti rokkantakat, ilyenek családtagjait, árváit. A salgótarjáni Intéző Bizottság külön kimutatásban iratta össze ezen túlmenőleg a munkaképtelen betegeket, tüdőbajosokat és elhagyott gyermekeket is. „... A szovjet köztársaság emberhez méltó eltartásban és elhelyezésben kívánja az összeírandókat részesíteni; a proletárdiktatúra egy percre sem tűrheti, hogy ezeket a szerencsétleneket továbbra is elhagyottan és testvértelenül nézze...”

A Tanácsköztársaság sajtója, kiadványai szenvedélyesen ostromozták a letűnt rendszer nyomorúságos egészségügyi ellátottságát.

A Nógrádi Vörös Újság 1919. június 25-i száma közli Tóth József „Tallózás a magyar ugaron” című cikkét. A szenvedélyes hangvétel érthető, adatai megeddőbbentőek. Országszerte évente 70–80 ezer ember halt meg tuberkulózisban. A csecsemőhalottak száma 130–140 ezer. Meghalt sok ezer szegényember, mert idejében nem jutott orvoshoz. A sötét nedves, primitív lakások, a hiányos táplálkozás verbuválták a túlvilági légiókat. Ezer arisztokrata–burzsoá újszülötthől elhalt 57, ezer munkás újszülötthől 345. A hatvan évet megélte az arisztokrata–

burzsoák 55, a munkások 14⁰/₀-a. Évenként százezrek javasasszonyok asszisztálása mellett költöztek a másvilágra.

A Közoktatásügyi Népbiztosság „Mit adott a forradalom?” című kiadványa még ennél is tovább megy. Egészségügyi vonatkozásban arról ír, hogy „... a proletár egészségével a burzsoá állam csak nagyon kevéssé törődött. A betegpénztárak nem voltak elég vagyonosak, hogy elegendő orvost tartsanak. Nem is fizették jól orvosukat, úgy, hogy a szegény ember bizony csak nagyon gyenge kezelésben részesült... A gazdag ember, ha megbetegedett, elégáns, fehér szanatóriumba került, külön szobába. Külön tanár vágta fel a hasát, ápolónők sűrögtek körülötte... Ennek a „szép” világnak vége. A szanatóriumokat köztulajdonba vette a proletár állam, kisajátította a közkórházak különszobáit is; a kórházak kezelésébe pedig emberséges szellemet vitt...”

A Tanácsköztársaság egészségpolitikája ma is minden elismerést megérdemel. Hihetetlen rövid idő alatt oldott meg olyan problémákat, amelyeken az előző rendszer évtizedekig nem tudott úrrá lenni.

Az ellenforradalom megsemmisítette a Tanácsköztársaság egészségügyi téren elért eredményeit is. Visszavonták az államosítási rendelkezéseket, hatálytalanították a munkásjólét emelését célzó utasításokat. Eluralkodott az embertelenség, a munkásság kiszolgáltatottsága. Szomorú példa erre F. Gy. salgótarjáni fatelepi munkásnak a bányagazgatósághoz 1922-ben írt levele.

F. Gy. levelében azt írja, hogy tüdőbaja kiújult. Engedélyezett szabadsága alatt nem gyógyult föl, még legalább hat hónapi szanatóriumi üdülésre volna szüksége. További szabadságot és pénzbeli segítséget kér, mert anyagilag teljesen kimerült. „... Szolgáljon mentiségemül... hogy betegségem kiújulását... a pálfalvai fűrésztelepi beosztásomnak köszönhetem, ahol a hosszú, 12–14 órás napi szolgálat a rettenetes fűrészporban különben is gyenge tüdőmet rövid négy hónap alatt tönkretette... Igérem a t. Bányagazgatóságnak, hogy amint ebben a beosztásban lázasan, vért hányva, egészségemmel nem törődve megálltam a helyemet, amíg csak betegségem le nem döntött, gyógyulásom után... igyekszem majd áldozatkészségét megszolgálni...” A levélből nem derül ki, kapott-e F. Gy. segílyt, azon semmiféle jegyzet nem szerepel. Következtetni azért mégis csak lehet. 1922. október 29-én Horthy Miklós Salgótarjánban járt. A Piac téren elmondott beszédében a munkásságról szólva többek között mondotta: „... Hitem és meggyőződése, hogy belátható időn belül jobb napoknak nézünk elébe. De ehhez az kell, hogy rend és nyugalom legyen az országban... Türelem és önfegyelem, kitartás és megfeszített munka segítenek át a mai nehéz helyzeten... Anarchia ebben az országban többé nem létezhet és ha volnának olyanok, akik terveiket erre alapítják, azok legyenek tisztában azzal, hogy mindenkor szemben fogják magukat találni az államhatalom kérérelhetetlen erejével...”

Világos beszéd ez, s az F. Gy.-k megérthették belőle, hogy vért hányva is dolgozniuk kell...

HABONYI ZOLTÁN